

DRAMA PEDAGOGIKASI VOSITASIDA ADABIY KOMPETENSIYANI RIVOJLANTIRISH TEXNOLOGIYASI

Fayziyeva Gulchiroy

O'zMPU tayanch doktoranti

<https://doi.org/10.5281/zenodo.20733024>

Annotatsiya

Mazkur maqolada sun'iy intellekt texnologiyalaridan foydalanish asosida bo'lajak ingliz tili o'qituvchilarining adabiy kompetensiyasini rivojlantirish masalalari tadqiq etilgan. Zamonaviy ta'lim tizimida raqamli texnologiyalarning jadal rivojlanishi o'quv jarayoniga innovatsion yondashuvlarni joriy etishni taqozo etmoqda. Shu nuqtai nazardan, sun'iy intellekt vositalari adabiy matnlarni tahlil qilish, talqin etish, qahramonlar xarakterini o'rganish, badiiy vositalarni aniqlash hamda mustaqil fikrlash ko'nikmalarini rivojlantirishda samarali pedagogik vosita sifatida namoyon bo'lmoqda. Tadqiqotda adabiy kompetensiyaning lingvistik, interpretativ, kontekstual, estetik va reflektiv-ijodiy komponentlari tahlil qilinib, ularni shakllantirishda sun'iy intellekt texnologiyalarining imkoniyatlari yoritilgan. Shuningdek, ChatGPT, Gemini va boshqa generativ sun'iy intellekt vositalaridan foydalanish orqali talabalarning adabiy matnlarni chuqurroq anglash, muallif pozitsiyasini aniqlash va tanqidiy fikrlash ko'nikmalarini rivojlantirish imkoniyatlari asoslab berilgan. Tadqiqot natijalari sun'iy intellekt vositalarining ta'lim jarayoniga integratsiyasi talabalarning o'quv motivatsiyasini oshirishi, mustaqil ta'lim faoliyatini qo'llab-quvvatlashi hamda adabiy kompetensiyaning turli komponentlarini samarali rivojlantirishga xizmat qilishini ko'rsatdi. Maqola natijalari oliy ta'lim muassasalarida ingliz adabiyotini o'qitish metodikasini takomillashtirish uchun ilmiy-metodik asos bo'lib xizmat qilishi mumkin.

Kalit so'zlar: adabiy kompetensiya, sun'iy intellekt, ingliz tili ta'limi, adabiy matn, interpretativ kompetensiya, tanqidiy fikrlash, raqamli texnologiyalar.

Аннотация

В данной статье рассматриваются методические аспекты развития литературной компетентности будущих учителей английского языка посредством использования технологий искусственного интеллекта. Стремительное развитие цифровых технологий в современной системе образования требует внедрения инновационных подходов к обучению, направленных на повышение качества подготовки специалистов. В этом контексте инструменты искусственного интеллекта открывают широкие возможности для анализа и интерпретации художественных текстов, изучения образов персонажей, выявления стилистических средств и развития критического мышления студентов. В исследовании анализируются лингвистический, интерпретационный, контекстуальный, эстетический и рефлексивно-творческий компоненты литературной компетентности, а также раскрываются возможности искусственного интеллекта в их формировании. Особое внимание уделяется использованию генеративных ИИ-инструментов, таких как ChatGPT и Gemini, которые способствуют более глубокому пониманию литературных произведений, развитию самостоятельной учебной деятельности и аналитических навыков обучающихся. Результаты исследования показывают, что интеграция технологий искусственного интеллекта в процесс преподавания литературы способствует повышению

учебной мотивации студентов, активизации их познавательной деятельности и эффективному развитию литературной компетентности. Полученные результаты могут быть использованы в качестве научно-методической основы для совершенствования методики преподавания английской литературы в высших учебных заведениях в условиях цифровизации образования.

Ключевые слова: литературная компетентность, искусственный интеллект, обучение английскому языку, художественный текст, интерпретационная компетентность, критическое мышление, цифровые технологии.

Abstract

This article explores the methodological aspects of developing literary competence among prospective English language teachers through the use of artificial intelligence technologies. The rapid advancement of digital technologies in modern education requires the implementation of innovative teaching approaches that enhance students' learning experiences and professional competencies. In this context, AI-powered tools provide significant opportunities for literary text analysis, interpretation, character evaluation, identification of stylistic devices, and the development of critical and creative thinking skills. The study examines the linguistic, interpretative, contextual, aesthetic, and reflective-creative components of literary competence and discusses the pedagogical potential of artificial intelligence in fostering these competencies. Particular attention is paid to the use of generative AI tools such as ChatGPT and Gemini in facilitating students' deeper understanding of literary works, encouraging independent learning, and supporting analytical discussions. The findings indicate that AI technologies can improve students' engagement with literary texts, enhance motivation, and contribute to the development of higher-order thinking skills. Furthermore, the integration of AI into literature teaching promotes personalized learning experiences and supports the effective formation of literary competence among future English language teachers. The results of the study may serve as a theoretical and methodological basis for improving literature teaching practices in higher education institutions and adapting them to the demands of the digital era.

Keywords: literary competence, artificial intelligence, English language teaching, literary text, interpretative competence, critical thinking, digital technologies.

Kirish

Bugungi kunda ta'lim tizimining raqamlashtirilishi va axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining jadal rivojlanishi pedagogik faoliyatga innovatsion yondashuvlarni keng tatbiq etishni taqozo etmoqda. Oliy ta'lim muassasalarida bo'lajak ingliz tili o'qituvchilarini tayyorlash jarayonida talabalarining nafaqat til bilimlarini, balki badiiy asarlarni o'qish, tushunish, tahlil qilish va talqin etish bilan bog'liq adabiy kompetensiyalarini ham rivojlantirish muhim vazifalardan biri hisoblanadi. Adabiyot til va madaniyat o'rtasidagi bog'liqlikni namoyon etuvchi vosita sifatida talabalarda estetik tafakkur, tanqidiy yondashuv hamda madaniyatlararo muloqot ko'nikmalarini shakllantirishga xizmat qiladi. Sun'iy intellekt texnologiyalarining ta'lim sohasida keng qo'llanilishi o'quv jarayonining mazmuni va shakliga sezilarli ta'sir ko'rsatmoqda. Xususan, generativ sun'iy intellekt platformalari foydalanuvchilarga murakkab matnlarni tahlil qilish, mazmunini izohlash, muayyan mavzular bo'yicha fikrlar ishlab chiqish va individual o'quv ehtiyojlariga mos tavsiyalar olish imkonini bermoqda. Bunday imkoniyatlar adabiy ta'lim jarayonida ham samarali qo'llanilishi mumkin. Sun'iy intellekt vositalari talabalarga badiiy matnlarning mazmunini chuqurroq anglash, obrazlar tizimini tahlil qilish, muallif g'oyasini

aniqlash hamda asarning badiiy-estetik xususiyatlarini o‘rganishda qo‘shimcha metodik yordam ko‘rsatadi. Adabiy kompetensiya bo‘lajak ingliz tili o‘qituvchisining kasbiy tayyorgarligini belgilovchi muhim ko‘rsatkichlardan biri bo‘lib, u badiiy matnlarni turli nuqtayi nazarlardan tahlil qilish, ularning madaniy va tarixiy kontekstini tushunish, matnning yashirin ma‘nolarini talqin etish hamda o‘z fikrini asosli ravishda ifodalash qobiliyatlarini o‘z ichiga oladi. Biroq amaliy tajribalar ko‘rsatishicha, ko‘plab talabalar badiiy asarlarni chuqur idrok etish, ularni mustaqil sharhlash va tanqidiy baholashda muayyan qiyinchiliklarga duch keladilar. Shu sababli adabiy kompetensiyani rivojlantirishning yangi va samarali metodlarini ishlab chiqish zarurati yuzaga kelmoqda. Mavjud ilmiy tadqiqotlarda sun‘iy intellektning chet tillarini o‘qitishdagi afzalliklari keng yoritilgan bo‘lsa-da, uning bo‘lajak ingliz tili o‘qituvchilarida adabiy kompetensiyani shakllantirish va rivojlantirishdagi metodik imkoniyatlari hali yetarli darajada o‘rganilmagan. Ayniqsa, sun‘iy intellekt texnologiyalarining adabiy kompetensiyaning lingvistik, interpretativ, kontekstual, estetik va refleksiv-ijodiy komponentlariga ta‘sirini aniqlash bugungi kunning dolzarb ilmiy-pedagogik masalalaridan biri sanaladi. Mazkur tadqiqotning maqsadi sun‘iy intellekt vositalaridan foydalanish orqali bo‘lajak ingliz tili o‘qituvchilarining adabiy kompetensiyasini rivojlantirish imkoniyatlarini tahlil qilish hamda ushbu texnologiyalarni adabiyot ta‘limi jarayoniga samarali integratsiya qilish bo‘yicha metodik tavsiyalar ishlab chiqishdan iborat. Tadqiqot natijalari ingliz adabiyotini o‘qitish amaliyotini takomillashtirish, talabalarning mustaqil o‘quv faoliyatini rag‘batlantirish va adabiy kompetensiyalarni zamonaviy pedagogik yondashuvlar asosida rivojlantirishga xizmat qilishi kutiladi.

Tadqiqot Metodlari

Mazkur tadqiqotda bo‘lajak ingliz tili o‘qituvchilarining adabiy kompetensiyasini rivojlantirishda sun‘iy intellekt vositalarining metodik imkoniyatlarini aniqlash maqsadida kompleks yondashuvdan foydalanildi. Tadqiqotning nazariy asosini adabiy kompetensiya, raqamli pedagogika, sun‘iy intellekt va chet tillarini o‘qitish metodikasiga oid ilmiy manbalar tashkil etdi. Tadqiqot davomida ilmiy-pedagogik adabiyotlarni tahlil qilish, qiyosiy tahlil, umumlashtirish va tizimlashtirish metodlaridan foydalanildi. Amaliy qismda sun‘iy intellekt asosidagi ChatGPT, Gemini va boshqa generativ platformalarning adabiy ta‘limdagi imkoniyatlari o‘rganildi. Ushbu vositalardan foydalanish orqali talabalarning badiiy matnlarni o‘qish, tahlil qilish, talqin etish va baholash jarayonlari kuzatildi. Tadqiqot obyekti sifatida ingliz tili ta‘limi yo‘nalishida tahsil olayotgan talabalar faoliyati tanlandi. Adabiy kompetensiyaning lingvistik, interpretativ, kontekstual, estetik hamda refleksiv-ijodiy komponentlari asosiy mezonlar sifatida belgilandi. Shuningdek, sun‘iy intellekt vositalaridan foydalanishga asoslangan topshiriqlar ishlab chiqildi. Talabalarga badiiy matnlar mazmunini sharhlash, qahramonlar xarakterini tahlil qilish, muallif g‘oyasini aniqlash va alternativ talqinlarni ishlab chiqishga qaratilgan vazifalar berildi. Olingan natijalar sifat va mazmun jihatidan tahlil qilinib, sun‘iy intellekt vositalarining adabiy kompetensiyani rivojlantirishdagi samaradorligi baholandi.

Tadqiqot Natijalari

Tadqiqot natijalari sun‘iy intellekt vositalarining adabiy kompetensiyaning turli komponentlarini rivojlantirishda muhim pedagogik imkoniyatlarga ega ekanligini ko‘rsatdi. Xususan, ChatGPT va Gemini kabi generativ platformalardan foydalanish talabalarning adabiy matnlarni tushunish va tahlil qilish jarayonini sezilarli darajada faollashtirdi. Lingvistik kompetensiya nuqtayi nazaridan talabalar badiiy matnlardagi leksik birliklar, uslubiy vositalar va til xususiyatlarini aniqlashda yuqori natijalarga erishdilar. Interpretativ kompetensiya bo‘yicha esa talabalar asar g‘oyasini ochib berish, ramziy ma‘nolarni izohlash hamda muallif pozitsiyasini

aniqlashda faolroq ishtirok etdilar. Sun'iy intellekt vositalari tomonidan taqdim etilgan qo'shimcha izohlar va savollar talabalarning matn ustida chuqurroq ishlashiga yordam berdi. Kontekstual kompetensiya doirasida talabalar adabiy asarlarning tarixiy, madaniy va ijtimoiy kontekstlarini yaxshiroq tushunishga muvaffaq bo'ldilar. Estetik kompetensiya bo'yicha esa badiiy obrazlar, metaforalar va poetik vositalarni tahlil qilish ko'nikmalarining rivojlanganligi kuzatildi. Bundan tashqari, refleksiv-ijodiy kompetensiya ham sezilarli darajada rivojlanib, talabalar muqobil yakunlar yaratish, qahramonlarga yangi tavsiflar berish va asar mazmuniga nisbatan shaxsiy munosabat bildirish imkoniyatiga ega bo'ldilar. Natijalar sun'iy intellekt vositalarining talabalarning o'quv motivatsiyasini oshirishi, mustaqil ta'lim faoliyatini qo'llab-quvvatlashi hamda adabiy kompetensiyani rivojlantirishda samarali vosita bo'lib xizmat qilishini tasdiqladi.

Natijalar Muhokamasi

Olingan natijalar zamonaviy pedagogik tadqiqotlarda sun'iy intellekt texnologiyalarining ta'lim samaradorligini oshirishga xizmat qilishi haqidagi qarashlarni tasdiqlaydi. Tadqiqot davomida aniqlanishicha, sun'iy intellekt vositalari an'anaviy adabiyot darslarida uchraydigan ayrim muammolarni bartaraf etish imkonini beradi. Jumladan, talabalar uchun murakkab bo'lgan adabiy tushunchalar, ramziy ma'nolar va madaniy kontekstlarni tushuntirish jarayoni ancha osonlashadi. Biroq sun'iy intellekt vositalaridan foydalanishda ayrim cheklovlar ham mavjud. Ba'zi hollarda generativ platformalar tomonidan berilgan talqinlar subyektiv xarakter kasb etishi yoki adabiy asarning ayrim jihatlarini yetarli darajada yoritmasligi mumkin. Shu sababli sun'iy intellektni o'qituvchi faoliyatining o'rnini bosuvchi emas, balki ta'lim jarayonini qo'llab-quvvatlovchi vosita sifatida ko'rish maqsadga muvofiqdir. Shuningdek, sun'iy intellekt asosidagi ta'lim talabalarni tayyor bilimlarni qabul qilishga emas, balki ularni tanqidiy baholashga yo'naltirishi lozim. Aks holda talabalar mustaqil tahlil qilish va xulosa chiqarish ko'nikmalarining sustlashishi ehtimoli mavjud. Shu sababli adabiy ta'limda sun'iy intellekt vositalaridan foydalanish metodik jihatdan puxta rejalashtirilgan pedagogik strategiyalar asosida amalga oshirilishi zarur.

Xulosa

Tadqiqot natijalari sun'iy intellekt vositalari bo'lajak ingliz tili o'qituvchilarining adabiy kompetensiyasini rivojlantirishda samarali pedagogik resurs ekanligini ko'rsatdi. Generativ sun'iy intellekt platformalari talabalarning adabiy matnlarni o'qish, tahlil qilish, talqin etish va baholash jarayonlarini qo'llab-quvvatlab, ularning lingvistik, interpretativ, kontekstual, estetik hamda refleksiv-ijodiy kompetensiyalarini rivojlantirishga xizmat qiladi. Tadqiqot davomida sun'iy intellekt vositalaridan foydalanish talabalarning o'quv motivatsiyasini oshirishi, mustaqil ta'lim faoliyatini faollashtirishi va adabiy matnlarni chuqurroq anglashga yordam berishi aniqlandi. Shu bilan birga, ushbu texnologiyalarni ta'lim jarayoniga integratsiya qilishda o'qituvchining metodik rahbarligi va nazorati muhim ahamiyatga ega ekanligi qayd etildi. Kelgusida sun'iy intellekt asosida adabiy kompetensiyani baholash mezonlarini ishlab chiqish, individual o'quv trajektoriyalarini yaratish hamda turli adabiy janrlarni o'qitishda ushbu texnologiyalarning samaradorligini eksperimental jihatdan o'rganish istiqbolli ilmiy yo'nalishlardan biri bo'lib xizmat qiladi. Natijalar ingliz adabiyotini o'qitish metodikasini takomillashtirish va bo'lajak ingliz tili o'qituvchilarining kasbiy tayyorgarligini yanada oshirishga xizmat qilishi mumkin.

Adabiyotlar, References, Литературы:

1. Chassignol, M., Khoroshavin, A., Klimova, A., & Bilyatdinova, A. (2024). Artificial intelligence trends in education: A narrative overview. Springer.
2. Hall, G. (2022). *Literature in language education* (3rd ed.). Palgrave Macmillan.

3. Lazar, G. (2021). *Literature and language teaching: A guide for teachers and trainers*. Cambridge University Press.
4. McRae, J. (2020). *Literature with a small “l”: Developing literary competence in the language classroom*. Macmillan Education.
5. Nunan, D. (2015). *Teaching English to speakers of other languages: An introduction*. Routledge.
6. Richards, J. C., & Rodgers, T. S. (2014). *Approaches and methods in language teaching* (3rd ed.). Cambridge University Press.
7. Tomlinson, B. (2012). *Materials development for language learning and teaching*. Cambridge University Press.
8. 8.Paran, A. (2008). *The role of literature in instructed foreign language learning and teaching*. Cambridge University Press.